Antti Aine
Kauppaoikeuden professori (ma.)
Turun yliopisto

Eduskunnan lakivaliokunta 9.6.2016 klo 10.00

Asia: HE 83/2016 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista ja kilpailulain muuttamisesta

1. Yleistä

Asiassa on kysymys marraskuun 26. päivänä 2014 annetun kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevan direktiivin [jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuja vahingonkorvauskanteita koskeva Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/104/EU (jatkossa direktiivi)] kansallisesta täytäntöönpanosta. Direktiivi on sekä periaatteellisella että käytännöllisellä tasolla merkittävä.

Direktiivissä arvioidaan kilpailuoikeuden soveltamisjärjestelmää kokonaisuutena, jonka osia ei ole mahdollista kestävästi erottaa toisistaan. Kyse ei siten ole vain EU:n kilpailuoikeuden soveltamisen harmonisoinnista, vaan yhtenäistäminen koskee myös kansallisia kilpailuoikeuden, prosessioikeuden ja yksityisoikeuden alaan kuuluvia kysymyksiä. Sisämarkkinoiden toimivuuden varmistamiseksi säännellään kansallisten oikeusjärjestysten ydinalueille vanhastaan sijoittuviksi jäsennettyjä seikkoja. Ratkaisu on luonteva siinä katsannossa, että direktiivillä pyritään varmistamaan EU:n kilpailuoikeuden soveltamisen tehokkuus sekä turvaamaan kattavasti yksittäisten kilpailunrajoitusten kohteiden asema. Tässä yhteydessä on huomattava, että EU-oikeudesta seuraavat vaatimukset eivät koske yksin uusia kansallisia lainsäädäntötoimia, vaan olennaista on myös se, kuinka kansallisia vahingonkorvausoikeudellisia ja prosessioikeudellisia säännöksiä sekä yleisiä oppeja jäsennetään unionioikeudellisessa viitekehyksessä (tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteet).

Tässä lausunnossa käsitellään sellaisia hallituksen esitykseen liittyviä kysymyksiä, jotka ovat direktiivin kansallisen täytäntöönpanon kannalta keskeisiä. Tältä osin on huomattava, että

joidenkin kysymysten osalta direktiivissä jätetään vain rajatusti liikkumavaraa kansalliseen täytäntöönpanoon, kun taas toisissa kohdissa kansallisille vaihtoehtoisille lainsäädäntöratkaisuille avautuu laajasti mahdollisuuksia.

2. Sääntelyn perustavat lähtökohdat

Hallituksen esityksessä lähdetään siitä, että direktiivin implementaatio toteutetaan säätämällä erillinen laki kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksesta. Samalla on tarvetta muuttaa kilpailulain yksittäisiä säännöksiä. Sääntelytilanteen kehittämisen tausta on ollut monessakin suhteessa avoin, minkä vuoksi valmistelutyössä on harkittu myös muita rinnakkaisia vaihtoehtoja. Ne liittyivät kilpailulain täydentämiseen tarvittavilla säännöksillä sekä muutosten hajauttamiseen useisiin kansallisiin erillislakeihin. Valittua ratkaisumallia voidaan pitää perusteltuna. Se on omiaan lisäämään sääntelyn selkeyttä, jota ei olisi voitu parhaalla mahdollisella tavalla saavuttaa ottamalla direktiivistä seuraavat säännökset omaksi luvukseen kilpailulakiin.

Hallituksen esityksen keskeisenä linjauksena voidaan pitää uuden lain soveltamisalan määrittämistä. Lain on tarkoitus soveltua sekä EU:n kilpailuoikeuden että kansallisen kilpailulainsäädäntömme rikkomistilanteissa, vaikka EU-oikeudellista velvollisuutta tähän ei olekaan. Näin vältetään lain soveltamisen rajaamiseen liittyvät ongelmat, jotka perustuvat EU:n kilpailuoikeuden soveltamisalan määrittämiseen. Kyse on käytännössä kauppakriteerin tulkinnasta SEUT 101 artiklan kartellikiellon ja 102 artiklan määräävän markkina-aseman väärinkäytön kiellon soveltamisen edellytyksenä. Valittua ratkaisua voidaan pitää toimivana.

Hallituksen esityksessä on monilta osin seurattu direktiivin sääntelyalaa. Direktiivin kattama alue on moniulotteisen kilpailuoikeudellisen ja -poliittisen harkinnan tulos. Kilpailuoikeuden yksityisoikeudellista soveltamista koskevasta kokonaisvaltaisuuden tavoitteesta on jouduttu tinkimään, koska direktiivi sääntelee määritelmiensä mukaisesti vain kilpailuoikeudellisen vahingonkorvausvastuun toteuttamista. Näin ollen kilpailuoikeudellinen pätemättömyysseuraus ja perusteettoman edun palautus jäävät direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle. Vastaavasti sopimusperustainen ja rikkomusperustainen vahingonkorvaus jäävät hallituksen esityksessä tarkoitetun erityisen vanhentumissääntelyn ulkopuolelle siten, että niihin sovelletaan vanhentumislain yleisiä säännöksiä.

Edellä kuvattu sääntelyasetelma voi aiheuttaa käytännön tilanteissa erilaisia ongelmia, koska samassa asiassa on mahdollista esittää rinnakkaisia vaatimuksia. Kansallinen tuomioistuin voi joutua hankalaan tilanteeseen, kun rinnakkaisia kanneperusteita koskevat osin erilaiset materiaaliset ja menettelylliset säännöt. Asia on otettava vakavasti direktiivin kansallisessa täytäntöönpanossa. Tässä yhteydessä avautuisi oiva tilaisuus kansallisen harkintavallan valistuneelle käyttämiselle, jotta kokonaisvaltaisesti kestävät lainsäädäntöratkaisut olisivat saavutettavissa.

Direktiivin kansallista täytäntöönpanoa tarkoittavan lain kattamien soveltamiskysymysten alaa on hallituksen esityksessä rajattu osin aiempaan valmisteluvaiheeseen verrattuna. Hallituksen esitystä edeltäneen työryhmän (TEM 46/2015) työssä on pohdittu vastuun samastamista vahingonkorvausoikeudellisessa viitekehyksessä. Aiemmin esillä olleen säännöksen mukaan vahingosta olisi vastannut myös luovutuksensaaja, mikäli kilpailuoikeuden rikkomisen taustana ollut liiketoiminta olisi luovutettu ja luovutuksensaaja olisi tiennyt tai sen olisi pitänyt tietää kilpailuoikeuden rikkomisesta. Uudistusehdotus olisi ollut periaatteellisesti tärkeä ja se olisi ollut omiaan lisäämään kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen purevuutta. Uudistuksella olisi voitu osaltaan vastata niihin haasteisiin, joita kilpailuoikeuden soveltamiskäytännöissä on ilmennyt. Hallituksen esityksessä valittu linja johtaa tosiasiassa korostamaan oikeuskäytännön ja oikeustieteellisen keskustelun merkitystä kilpailuoikeudellisten vahingonkorvausasioiden käsittelyn kehittämisessä.

Hallituksen esityksessä on rajattu nimenomaisesti kilpailulain kilpailuneutraliteettisäännösten rikkomistilanteet uuden kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevan lain ulkopuolelle. Hallituksen esityksessä käsitellyt perusteet ovat sinällään mahdollisia ja ne voidaan liittää kilpailuoikeudellisen sääntelyn systematiikkaan. Kilpailupoliittisesti on kuitenkin huomionarvoista pohdinta siitä, että millainen asema vahingonkorvaukselle halutaan antaa kilpailuneutraliteettisäännösten soveltamisen turvaamisessa. Kilpailuneutraliteettisäännösten rikkomisesta aiheutuvien vahinkojen sisällyttäminen kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevan lain soveltamisalaan olisi omiaan merkittävästi vahvistamaan edellä mainittujen säännösten operatiivista luonnetta verrattuna siihen, että vahingonkorvauskysymykset ratkaistaisiin vahingonkorvausta koskevien yleisten säännösten mukaisesti. Tähän kilpailupoliittiseen punnintaan tulee ottaa nimenomaisesti kantaa hallituksen esityksen käsittelyn yhteydessä.

3. Koronmaksuvelvollisuus osana täyden korvauksen periaatetta

Direktiivin lähtökohtana on *täyden korvauksen periaate*: vahingonkärsijä tulee saattaa siihen asemaan, jossa hän olisi ilman kilpailunrajoituksen toteuttamista. Lähtökohta on luonteva, kun otetaan huomioon kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevan integraatiohankkeen aiemmat vaiheet. Direktiivin 2(3) artiklassa korostetaan nimenomaisesti, että direktiivin mukainen täysi vahingonkorvaus ei saa johtaa ylikompensaatioon. Rangaistusluonteiset tai useammankertaiset vahingonkorvaukset jäävät siten yhtenäistämishankkeen ulkopuolelle.

Toisaalta direktiivissä painotetaan rajausten lisäksi sitä, että täyteen korvaukseen sisältyy olennaisena osana velvollisuus vahingonkorvausvelkaa koskevan koron maksamiseen. Korkoa on direktiivin mukaan maksettava vahingon ilmenemisestä alkaen. Määräys on periaatteessa merkityksellinen, koska monissa EU:n jäsenvaltioissa koron maksamisvelvollisuus on liitetty nimenomaan vahingonkorvausvaatimuksen esittämiseen tai vahingonkorvauksen tuomitsemiseen. Säännöksellä on merkitystä myös kansallisen oikeusjärjestyksemme kannalta.

Kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen tosiasialliseen merkitykseen vaikuttaa olennaisesti velvollisuus saamista koskevan koron maksamiseen. Viivästyskorosta on säädetty korkolaissa, kun perusteetta hallussa pidetyille varoille suoritettavan tuottokoron maksaminen perustuu puolestaan vakiintuneeseen oikeuskäytäntöön. Viivästyskorkoa on maksettava korkolain 7 §:n mukaan 30 päivän kuluessa siitä, kun velkoja esitti vaatimuksensa sekä korvauksen perustetta ja määrää koskevan selvityksen, jota häneltä voidaan kohtuudella vaatia ottaen huomioon myös velallisen mahdollisuudet hankkia asiassa selvitys. Lisäksi korkolain 9 § johtaa siihen, että korkoa on maksettava lain 6 ja 7 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa viimeistään siitä päivästä, jona haaste annettiin velalliselle tiedoksi tai oikeudenkäynnissä esitettiin vaatimus asiasta. Viivästyskorkoa on kuitenkin maksettava vahingon tapahtumisesta lukien, jos vahinko on aiheutettu tahallisella rikoksella. Direktiivi täydentää tätä oikeudellista taustaa, kun siinä asetetaan nimenomainen oikeudellinen perusta velvollisuudelle maksaa korkoa vahingon tapahtumisesta lukien. Säädös selkeyttää tärkeällä tavalla kansallista sääntelytilannettamme.

Hallituksen esityksessä lähdetään siitä, että vahingonaiheuttajalla on velvollisuus maksaa korkoa siitä päivästä lukien, jona vahinko on aiheutunut. Vahingon katsotaan aiheutuneen jatketun rikkomisen osalta viimeistään rikkomisen päättymispäivänä, ellei vahinkoa voida

osoittaa aiheutuneen yksittäistapauksissa jo tätä ajankohtaa aiemmin. Koron tason on kuitenkin rajattu hallituksen esityksessä korkolain (633/1982) 3.2 §:n mukaiselle tasolle, joka on ainakin nykyisen korkotason mukaan matalahko. Esitystä voidaan pitää tältä osin varovaisena. Hallituksen esityksessä ratkaisua on perusteltu sillä, että kilpailuoikeuden varsinaiset sanktiot perustuvat julkisoikeudellisiin soveltamispäätöksiin eikä koronmaksuvelvollisuudelle voida asettaa erityisiä preventiivisiä tavoitteita. Harkintaan on osaltaan vaikuttanut se, että koronmaksuvelvollisuus voi monissa käytännön tilanteissa koskea pitkää ajanjaksoa, koska kilpailuoikeuden soveltamismenettelyt kestävät tyypillisesti useita vuosia.

Hallituksen esityksessä omaksuttu lähetystapa on sinällään mahdollinen. Toisaalta kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen ominaispiirteet olisivat voineet luoda perusteen päätyä toisenlaiseen ratkaisumalliin, joka olisi omiaan tukemaan kilpailuoikeuden soveltamisjärjestelmän toimivuutta. Kyse on pitkälti siitä, millaisia kannustimia kilpailulainsäädännön soveltamiseen vetoamiseksi halutaan lainsäädännössä luoda ja millainen asema yksityisoikeudelliselle soveltamiselle halutaan antaa osana kilpailuoikeuden soveltamisjärjestelmää. Tällöin voidaan pohtia mahdollisuutta määrittää tuottokorko lainsäädäntöön otetun nimenomaisen säännöksen mukaisesti vastaamaan perusteetta hallussa pidetyn rahamäärän todellista tuottoa. Mikäli tämän ratkaisumallin katsotaan johtavan korostuneen vaikeisiin harkintatilanteisiin soveltamiskäytännössä, olisi lainsäädäntöön mahdollista ottaa määräys, jolla korkotason määritetään kiinteästi. Kyse voisi olla esimerkiksi viittauksesta korkolain 3.2 §:n mukaisen korkotason ylittämiseen kiinteällä prosenttiyksiköllä tai suoraan viivästyskoron mukaiseen korkotasoon. Ratkaisumalli olisi omiaan lisäämään kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen ennalta ehkäisevää vaikutusta.

4. Todisteiden hankkiminen

Direktiivillä pyritään edistämään kilpailuoikeudellisen vahingonkorvausvastuun toteutumisen edellytyksiä eri tavoin. Todisteiden hankkiminen voi käytännössä muodostaa vahingonkärsijöiden kannalta olennaisen esteen vahingonkorvausvaatimusten esittämiselle. Direktiivin 5 artiklassa asetetaan keskeiset puitteet todisteiden esittämistä koskevan velvollisuuden toteuttamiselle. Todisteiden esittämisvelvollisuuden muodostamisessa on otettu huomioon kilpailuoikeudellisten vahingonkorvausasioiden ominaispiirteet. Lähtökohtana on todisteiden esittämisvaatimuksen yksilöinti, mutta esittämisvaatimus voidaan tarvittaessa kohdistaa myös

todisteiden luokkiin. Tällöin on kuitenkin täytettävä direktiivissä asetetut todisteluokan määrittelyn tarkkuutta koskevat velvoitteet.

Direktiivin 5(2) artiklan mukaan esitettäväksi määrättävien todisteiden ryhmät on määriteltävä niin tarkasti ja rajatusti kuin kussakin tapauksessa käytettävissä olevien faktojen mukaan on mahdollista. Määritelmä on osin avoin, ja sen sisältö jää täsmennettäväksi oikeuskäytännössä. Todisteiden luovuttamista koskevassa päätöksessä joudutaan punnitsemaan erisuuntaisia intressejä. Direktiivin 5(3) artiklassa määritetään yleiset reunaehdot harkinnalle. Todisteiden esittämistä koskevan päätöksen tulee olla suhteellisuusperiaatteen mukainen. Merkityksellisiä seikkoja liittyy ensinnäkin siihen, millainen asema pyynnön kohteena olevilla todisteilla on hakijan oikeudellisen vaatimuksen toteuttamisen kannalta. Olennaista on myös arvioida todisteiden hankintaa koskevan pyynnön alaa ja sen toteuttamisesta aiheutuvia kustannuksia.

Direktiivin 5(3) artiklan b-alakohdassa todetaan nimenomaisesti, että säännöksen soveltaminen ei saa johtaa yksilöimättömien ja merkitykseltään rajallisten tietojen hankkimiseen (kalastelu). Lisäksi harkinnassa on otettava huomioon tietojen mahdollinen luottamuksellisuus. Relevantit intressit voivat hajaantua henkilöllisesti, joten myös kolmansien tahojen intressit on syytä sisällyttää harkintaan. Direktiivin 5(4) artiklassa lausutaan kuitenkin nimenomaisesti, että kilpailunrajoituksella vahinkoa aiheuttaneiden tahojen intressejä ei tule harkinnassa erikseen suojata.

Hallituksen esityksessä omaksuttu lähestymistapa on varsin varovainen, kun siinä viitataan yksinomaan velvollisuuteen soveltaa voimassa olevia oikeudenkäymiskaaren editiosäännöksiä direktiivin vaatimusten mukaisesti (EU-oikeuden tulkintavaikutus). Valittu ratkaisumalli jättää kilpailuoikeudellisten vahingonkorvauksen tehokkuuden varsin pitkälle oikeuskäytännön ja oikeustieteellisen keskustelun varaan. Asetelmassa on omat haasteensa, kun otetaan huomioon oikeudenkäymiskaaren editiosäännösten vakiintuneen tulkinnan tiukkuus erityisesti asiakirjojen yksilöinnin osalta. Nimenomainen lainsäännös direktiivissä tehtyjen linjausten mukaisesti olisi omiaan vahventamaan kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen toteuttamisen edellytyksiä ilman, että vaarana olisi tarpeettoman laajojen editiovelvollisuuksien määrääminen yksittäisissä tapauksissa.

5. Kilpailuoikeudellisen soveltamisen yhdenmukaisuus

Direktiivillä pyritään turvaamaan kilpailuoikeuden soveltamisen yhdenmukaisuus. Kokonaisvaltaisesta lähestymistavasta huolimatta erityinen painopiste liittyy julkisoikeudellisen soveltamisen aseman suojaamiseen. Direktiivin 9 artiklan mukaan kansallisen kilpailuviranomaisen tai valitusinstanssin tekemää SEUT 101 tai 102 artiklan taikka vastaavien kansallisten säännösten, jos samalla on arvioitu SEUT 101 ja 102 artiklan soveltamista, rikkomisen toteavaa lopullista päätöstä ei voida riitauttaa myöhemmässä vahingonkorvausoikeudenkäynnissä.

Direktiivin 9 artiklassa tarkoitettu julkisoikeudellisten soveltamispäätösten sitova vaikutus koskee vain samassa jäsenvaltiossa käytäviä vahingonkorvausoikeudenkäyntejä. Sitovan vaikutuksen syntymiseksi edellytetään, että arvioitavan kilpailunrajoituksen tulee olla sama. Sitova vaikutus kattaa arvion rikkomuksen luonteesta sekä rikkomuksen materiaalisen, henkilöllisen, ajallisen ja maantieteellisen ulottuvuuden arvioinnin sen mukaan, kuinka asetelmaa on tarkasteltu edeltäneessä julkisoikeudellisessa soveltamismenettelyssä. Jäsenvaltiorajat ylittävissä tilanteissa vaikutukset ovat edellä mainittua rajallisempia. Toisen jäsenvaltion kilpailuviranomaisen tai muutoksenhakuinstanssin tekemän SEUT 101 tai 102 artiklan rikkomista koskevan päätöksen on kuitenkin oltava vähintään *prima facie* –tason näyttö rikkomuksen olemassaolosta, ja sen merkitystä on arvioitava osana muuta asiassa esitettyä näyttöä.

Kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevan direktiivin olennaisena tavoitteena on vahventaa kilpailulainsäädännön soveltamisjärjestelmää kokonaisuudessaan. Samaan suuntaan vaikuttavat useat hallituksen esitykseen sisältyvät säädösehdotukset. Hallituksen esityksessä ehdotetaan saatettavaksi kansallisesti voimaan julkisoikeudellisten soveltamispäätösten sitovuus vahingonkorvausasioissa asettamalla tuomioistuimille ja välimiehille velvollisuus ottaa viran puolesta huomioon samassa asiassa annettu Kilpailu- ja kuluttajaviraston, markkinaoikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden lainvoimainen päätös, jolla on todettu kilpailuoikeuden rikkominen. Kyse on rikkomispäätöksen oikeusvoimavaikutuksesta, jonka mukaan tuomioistuimet tai välimiehet eivät voi tehdä kilpailulainsäädännön rikkomisen osalta toisensisältöistä päätöstä. Lainvoimainen julkisoikeudellinen soveltamispäätös on siten näyttö rikkomuksen olemassaolosta sekä sen aineellisesta, henkilöllisestä, ajallisesta ja alueellisesta ulottuvuudesta.

Kysymys kilpailuoikeuden soveltamisen yhdenmukaisuuden varmistamisesta herättää perustellusti erilaisia oikeudellisia huolenaiheita, jotka liittyvät yhdeltä osin yleisten tuomioistuinten riippumattomaan asemaan. Oikeudellisen sääntelyn täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden varmistamiseksi on perusteltua, että hallinto-tuomioistuinten päätösten oikeusvoimavaikutuksista yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävissä asioissa säädetään nimenomaisesti laissa. Toisaalta on huomattava, että jo aiemmasta kansallisesta oikeustilastamme löytyy kilpailuoikeuden soveltamistilanteita, joissa kilpailuviranomaisten ja hallintotuomioistuinten päätöksillä on vaikutuksia yleisten tuomioistuinten asemaan kilpailuoikeudellisen sääntelyn soveltajina. Tältä osin voidaan viitata erityisesti kilpailulain 8 §:n kieltoon panna täytäntöön kilpailunrajoituksia. Säännöksen mukaan sopimukseen, sääntömääräykseen, päätökseen tai muuhun oikeustoimeen tai järjestelyyn sisältyvää ehtoa, joka on 5 tai 7 §:n taikka Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 tai 102 artiklan taikka markkinaoikeuden tai Kilpailu- ja kuluttajaviraston antaman määräyksen, kiellon tai velvoitteen taikka Kilpailu- ja kuluttajaviraston antaman väliaikaisen kiellon tai velvoitteen vastainen, ei saa soveltaa eikä panna täytäntöön, jollei markkinaoikeus toisin määrää.

Yllä mainittuun asiakokonaisuuteen liittyy osaltaan kysymys tuomioistuinten ja kilpailuviranomaisten välisten toimivaltasuhteiden järjestämisestä. Hallituksen esityksen mukaan Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi katsoessaan sen tarkoituksenmukaiseksi pyynnöstä avustaa tuomioistuinta vahingon määrän määräytymisperusteiden arvioinnissa vahingonkorvausoikeudenkäynneissä. Tällainen mahdollisuus yhteistyöhön kilpailunrikkomukseen liittyvien seikkojen osalta sisältyy jo voimassa olevaan kilpailulakiin, ja yhteistyö voidaan perustaa myös asetuksen 1/2003 säännöksiin. Ehdotus on omiaan selkeyttämään oikeustilaa eikä siihen sisälly oikeudellisesti ongelmallisia ulottuvuuksia, kun harkintavalta lausumamenettelyn avaamisessa on kilpailuoikeudellista vahingonkorvausasiaa käsittelevällä tuomioistuimella eikä tällainen tuomioistuin ole sidottu Kilpailu- ja kuluttajaviraston lausumassa esitettyyn. Säännöksen perusteluissa tulisi selvyyden vuoksi erikseen mainita välimiesten asema suhteessa edellä käsiteltyyn menettelyyn.

6. Vanhentumisajat

Vahingonkorvausvaatimuksia koskevien vanhentumisaikojen määräytymisellä on keskeinen asema kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen tehokkuuden kannalta. Vanhentumisaikojen

alkaminen on direktiivin 10 artiklassa liitetty kilpailunrajoituksen toteuttamisen päättymiseen ja vahingonkärsijän tietämykseen tai oletettuun tietämykseen menettelyn kilpailulainsäädännön vastaisuudesta, vahingon ilmenemisestä ja sen aiheuttajasta. Oletettu tietämys on direktiivissä yhdistetty siihen, että vahingonkärsijän olisi kohtuudella tullut tietää edellä mainituista vahingonkorvausvaatimuksen esittämisen kannalta merkityksellisistä seikoista.

Direktiivin 10(3) artiklan mukaan vanhentumisajan tulee olla vähintään viisi vuotta. Lisäksi vanhentumisajan kuluminen on voitava keskeyttää tai sen kulumista on voitava lykätä, jos sama asia on kilpailuviranomaisen tutkinnan kohteena. Vahingonaiheuttajalla on oltava mahdollisuus nostaa kanne vähintään vuoden ajan lopullisen julkisoikeudellisen soveltamispäätöksen tekemisestä. Vanhentumisajalle voidaan määrittää kansallisessa lainsäädännössä yleinen yläraja, mutta tämä raja ei saa johtaa täyden korvauksen saamista kilpailunrajoituksesta aiheutuneesta vahingosta käytännössä mahdottomaksi tai kohtuuttoman vaikeaksi. Tehokkuusperiaate on siten otettava huomioon kansallisten vanhentumisaikojen soveltamisessa.

Direktiivi merkitsee eräänlaista suunnanmuutosta kilpailulain vahingonkorvauksen vanhentumista koskeviin säännöksiin. Vahingonkorvaukseen oikeutetun tietämyksellä tulee jatkossa olemaan keskeinen merkitys vanhentumisen arvioinnissa. Muutos voi aiheuttaa haasteita käytännön soveltamistilanteissa, kuten kilpailulain voimaantuloa edeltänyt oikeustila osoittaa. Hallituksen esityksessä on kyetty kehittämään kansallista lainsäädäntöratkaisua perusteltuun suuntaan. Usean rinnakkaisen vanhentumisajan soveltamisen on katsottava osaltaan vahventavan kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen toteutumisen tehokkuutta. Samalla on kuitenkin todettava, että vanhentumisen kannalta merkityksellisen tietoisuuden arviointi voi hajautua kilpailunrajoitustyypeittäin ja soveltamistilanteiden ominaispiirteiden mukaisesti. Hallituksen esityksellä ei siten voida ohjata kattavasti tarkastelun etenemistä. Harkinnan systemaattisuuden varmistamiseksi on toivottavaa, että erilaisia soveltamistilanteita koskevaa oikeuskäytäntöä syntyy sekä EU-tasolla että kansallisesti.

7. Yhteenveto

Kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta voidaan perustellusti lähestyä useammasta suunnasta. Kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvausta koskevan direktiivin muodostamassa taustassa vahingonkorvausseuraamus näyttäytyy ensisijaisesti soveltamisjärjestelmän osana. Vahin-

gonkorvaus on kilpailuoikeudellisen sääntelyn rikkomisen sanktio, jonka avulla vaikutetaan kilpailunrajoitusten toteuttamiseen. Direktiivissä on pyritty löytämään ratkaisuja, jotka varmistavat kilpailuoikeuden soveltamisjärjestelmän toimivuuden. Näkökulma on järjestelmätasoinen. Ratkaisumallit ovat kilpailuoikeudelle omaleimaisia eikä niillä ole kaikilta osin välittömiä kiinnekohtia yleiseen vahingonkorvausoikeudelliseen keskusteluun.

Kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevan direktiivin soveltamisjärjestelmätausta ei merkitse yksilöiden oikeusasemien suojaamista koskevan tehtävän sivuuttamista. Päinvastoin direktiivillä vahvistetaan yksittäisten toimijoiden saamaa suojaa kilpailunrajoitusten vahingollisilta vaikutuksilta. Täyden korvauksen periaate saa direktiivissä olennaisen merkityksen. Yksilöt on lähtökohtaisesti saatettava siihen asemaan, jossa he olivat ennen kilpailunrajoituksen toteuttamista. Toisaalta keinot tähän päämäärään pääsemiseksi ovat osittain uusia. Direktiivi on omiaan muuttamaan kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksesta käytyä keskustelua. Näissä olosuhteissa korostuu direktiivin ja kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen oikeudellisen taustan tuntemus. Kyse on keskeisesti osin ristikkäisten näkökulmien sovittamisesta yhteen ja systemaattisen näkemyksen muodostamisesta kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen. Direktiivin kansalliseen täytäntöönpanoon liittyvät kansalliset lainsäädäntötoimet sijoittuvat tähän taustaan ja ne on nähtävä osana kokonaisvaltaista oikeudellista viitekehystä yhdessä oikeuskäytännön sekä oikeustieteellisen tutkimuksen kanssa.